

Преводът е направен по изданието
LA MANDRAGOLA
Tutte le opere
DI NICCOLO MACHIAVELLI
Vol. II
a cura di Francesco Flora e Carlo Cordie
Arnaldo Mondadori editore, 1950

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Светозар Златаров, превод от италиански,
2016
© Издателство „Изток-Запад“, 2016

ISBN 978-619-152-752-6

ИЗВОРИ

НИКОЛО
МАКИАВЕЛИ

МАНДРАГОРА

Превод от италиански
Светозар Златаров

ИЗВОРИ

- №1 Платон ▪ *Пир*
 №2 Марк Аврелий ▪ *Към себе си*
 №3 Леонардо да Винчи ▪ *Фрагменти*
 №4 Пико дела Мирандола ▪ *Реч за достойнството на човека * За съществуващото и единното*
 №5 Поучителни истории из живота на Настрадаин ходжа ▪ *Преброяване на лудите*
 №6 Готфрид Лайбниц ▪ *Монадология*
 №7 Гюстав Флобер ▪ *Писма до Луиз Коле*
 №8 Едмунд Хусерл ▪ *Философията като строга наука*
 №9 Антон Павлович Чехов ▪ *Степ*
 №10 Олдъс Хъксли ▪ *Дверите на възприятието * Раят и Адът*
 №11 Аристотел ▪ *Поетика*
 №12 Николо Макиавели ▪ *Мандрагора*

СЪДЪРЖАНИЕ

МАНДРАГОРА

Пролог.....	11
Първо действие	15
Първа сцена.....	15
Втора сцена.....	22
Трета сцена	25
Второ действие	31
Първа сцена.....	31
Втора сцена.....	33
Трета сцена	36
Четвърта сцена	38
Пета сцена.....	39
Шеста сцена.....	40
Трето действие	47
Първа сцена.....	47
Втора сцена.....	48
Трета сцена	51
Четвърта сцена	53
Пета сцена.....	57
Шеста сцена.....	58
Седма сцена	60
Осма сцена	61

Девета сцена	62
Десета сцена	63
Единадесета сцена	65
Дванадесета сцена.....	68
Четвърто действие	71
Първа сцена.....	71
Втора сцена.....	73
Трета сцена	79
Четвърта сцена	81
Пета сцена.....	82
Шеста сцена.....	84
Седма сцена	85
Осма сцена.....	86
Девета сцена	87
Десета сцена	91
Пето действие	93
Първа сцена.....	93
Втора сцена.....	95
Трета сцена	100
Четвърта сцена	101
Пета сцена.....	103
Шеста сцена.....	105

Послеслов /109

МАНДРАГОРА

Лица

КАЛИМАКО

СИРО

МЕСЕР НИЧА

ЛИГУРИО

СОСТРАТА

ФРА ТИМОТЕО

ЕДНА БОГОМОЛКА

ЛУКРЕЦИЯ

ПЛОЩАД ВЪВ ФЛОРЕНЦИЯ**ПЕСЕН,**

*която се изпълнява преди първо действие
от хор на нимфи и пастири*

Помнете, кратък е животът,
но много са бедите тежки,
безкрайни – мъките човешки.

Затуй отдавайте изцяло
на радости и на наслада
вий своите дни, душа и тяло,
че който свикнал е да страда,
да тъне в скърби и досада,
не ще успее от интрига,
от неуспеха и от злото
да се спаси, защото – бедата всекиго достига.

Далеч от хората досадни.
във песни и игри красиви,
дълбоко във гори прохладни
живеем дните си щастливи.
Момци и нимфи закачливи,
дойдохме както подобава
във ваша чест да пеем песни,
о, зрители чудесни – да кичим вашата забава.

И за една пресветла личност,
 която лаври заслужава,
 решихме да ви бъдем гости.
 Небесни дарби притежава
 този, който тука управлява.
 Загуй, че радостни са дните
 и нощите ви са спокойни,
 о, граждани достойни – на него да благодарите.¹

¹ Стиховете на Макиавели не са правилни по броя на сричките, но този недостатък е бил поправян при произнасяне или пеене. Песента преди първо действие, както и другите песни, са писани за представлението в 1526 г. в град Модена, където губернатор е бил Франческо Гуичардини – известен политически писател и приятел на Макиавели.

ПРОЛОГ

Любезни гости, Бог да ви спаси душите,
 ако комедията наша изтърпите
 и ни намерите приятни.
 От вас се иска днес да не шумите,
 та с нова случка да се разведрите.
 Ще видите как хора светли, знатни
 са жертва на злини невероятни.
 За вас на тази скромна сцена
 не Рим, Флоренция е подредена.
 И случката, която става тука,
 от смях корема някому ще спуска.

Ей в онзи дом, издигнат там, отдясно,
 живее доктор – правник, истинско магаре:
 със пот на чело древна мъдрост учи.¹
 Наляво пък е уличката тясна,
 „Любовна улица“ е името ѝ старо.
 Да се подхлъзнеш в нея, може да се случи,
 но знай, че помощ няма да получиш.
 А в черквата на ъгъла отсреща
 игумен богомолците посреща
 и вярвам, сана му ще различите
 по расото, ако от скука не заспите.

¹ В оригинала се казва, че учи от Буеций. Авторът няма предвид Боеций (около 470–525 г.) и неговите „Философски утешения“, а просто използва името, за да нарече месер Нича „буе“ – говедо.

Един младеж – Кал`имако Гуада`ни,
от Франция пристигнал е наскоро.
Край доктора живее, по-наляво.
Пари и добродетел в него са събрани
и всички веселяци или умни хора
богатствата и дрехите му тачат с право.
Сега Калимако се е захванал здраво
със смели думи и със хитрост най-голяма
една съпруга вярна да измами:
жена разумна и със прелест свежа –
ако попаднете и вий в такава мрежа.

Защо пиесата се казва „Мандрагора“,¹
каква е тайната причина,
сами ще разберете, се надявам.
И ако авторът не ви размее, хора,
готов е всички вас да напои със вино,
макар да не блести със поетична слава.
На тази сцена са събрани за забава:
един нещастен момък влюбен,
един книжовник, учен, но загубен,
един монах, изгълнен със поквара,
и лакомник един, лисица стара.

Навярно темата е лековата
за автор, който мъдър иска да изглежда.
Благоволете да го извините.
Със нея той подслажда си тъгата,

¹ Растението мандрагора някога е минавало за афро-
дизиак и за средство против безплодие.

към по-високи цели не поглежда,
така приема лесно и горчивините,
които по принуда му изпъхват дните.
На него са му забранили
във друго дело да покаже ум и сили.
За мисълта си смела, неспокойна
до днес не е приел възмездие достойно.

Наградата, която авторът очаква,
е всеки тайно да му се присмива.
сплетни да пуска, да злослови.
Затуй достойнствата на древните мъже оплаква,
затуй и нашите дела дъждът отмива,
че, няма спор, във времената нови
да леят злъч и злоба всички са готови.
Днес никой не захваща дело,
което труд и сили би отнело,
а после да се сипят хули
и облак чер да го потули.

Но ако някой иска да се подиграва,
да лъже и да злепоставя,
да плаши автора ни, ако смята –
тогова в тоя час предупреждавам,
че авторът не знае да прощава,
владее сам на злоезичието занаята
и първо е изучил тънкото изкуство на сплетнята:
навсякъде, където сладко „si“ се чува по земята¹,

¹ Израз на Данте от XXXIII песен на „Ад“, стихове
79, 80. „Земята, където звучи „si“ – Италия.

за него няма личност уважавана и свята,
макар и по принуда да е служил при особа,
наметната със по-богата роба.

Но да оставим да злословят злите
и да се върнем към делата наши.
Загубеното време скъпо струва.
Приемайте каквото виждате с очите,
речта човешка нека ви не плаши,
че тия, дето вярват в приказки, рискуват
от призраци да бягат, що не съществуват.
Излиза Сиро и след него – господарят,
на сцената сега ще разговарят.
И нека всеки сам в играта да внимава,
че никой няма вече да ви обяснява.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

КАЛИМАКО, СИРО

КАЛИМАКО Сиро, не се отдалечавай. Искам да поговоря с тебе.

СИРО Ето ме.

КАЛИМАКО Ти сигурно си се учудил на внезапното ми заминаване от Париж. Вярвам, не по-малко се учудваш и на моето едномесечно безделие тук.

СИРО Истина е.

КАЛИМАКО Ако аз досега отлагах да те осведомя за онова, което след малко ще чуеш, то не е, защото съм се съмнявал в твоята преданост, а понеже смятам, че човек не бива да разкрива тайните си, докато не е принуден да го стори. Но тъй като ми се струва, че скоро ще имам нужда от твоята помощ, намислил съм да ти кажа всичко.

СИРО Аз съм ваш слуга, а един слуга не бива никога да се интересува от онуй, което господарят му върши, нито да любопитства за

неговите тайни. Ако господарят пожелае да посвети слугата, негов дълг е вярно да му служи. Винаги съм постъпвал и ще постъпвам така.

Калимако Зная, зная. Мисля, казвал съм ти хиляда пъти – и не ще е излишно да го чуеш за хиляда и първи път, – че след смъртта на баща ми и майка ми, едва десетгодишен, настойниците ми ме изпратиха в Париж и там прекарах две десетилетия. Беше изминало вече половината от това време, когато крал Карл¹ нахлу в Италия и разпали войните, които опустошиха тази страна. Тогава реших да се установя в Париж. Надявах се там да живея по-спокойно, отколкото в родината си.

Сиро Така е.

Калимако Наредих да продадат всички мои имения в Италия, с изключение на къщата, в която живеем сега. И тъй, останах във Франция, живях още десет години най-щастливо...

Сиро Да, да, известно ми е.

Калимако ...като разделях времето си между учение, удоволствия и работа, но по начин,

щото нито едно от заниманията ми да не пречи на другите. Това ми позволи да живея, както знаеш, най-спокойно. Услужвах на всички и единствената ми грижа беше да не причиня неприятност някому. Затова бях еднакво добре приет и у буржоата, и у благородника, у чужденеца и у селяка, у бедния и у богатия.

Сиро Истина е.

Калимако Но съдбата, смятайки, че съм премного щастлив, накара да дойде в Париж един човек на име Камило Калфучи.

Сиро Започвам да се досещам каква е вашата болка.

Калимако Него, заедно с други флорентинци, често канех у дома. Един ден, като разисквахме по различни въпроси, захванахме да спорим в коя страна, в Италия или във Франция, има по-хубави жени. Аз не можех да съдя за италианките, защото бях много малък, когато напуснах страната. Един друг флорентинец, участващ в спора, взе страната на французойките, а Камило се застъпи за нашите сънароднички. След многото доказателства, изтъкнати от двете противни страни, Камило накрая кипна и заяви, че дори всички италианки да са чудовища, той има една роднина, която може да спаси честта на страната.

¹ Макиавели има предвид Карл VIII. И в друга своя комедия („Клиция“) авторът споменава за минаването на Карл през Флоренция през 1494 г.

Сиро Сега вече ясно разбирам какво ще кажете нататък.

Калимако Той назова тогава мадона Лукреция, жената на месер Нича Калфучи, и тъй хвалеше нейния чар и добродетели, че всички останахме удивени, а у мене разговорът породил толкова силно желание да видя красавицата, че оставяйки настрана всички други мисли и без да ме е грижа дали има война, или е мир в Италия, потеглих за Флоренция. Щом пристигнах тук, открих, че славата на мадона Лукреция бледнее пред действителната ѝ красота, а това се случва твърде рядко. Сега аз горя от желание да добия нейната благосклонност и не мога да си намеря място.

Сиро Ако бяхте ми се доверили в Париж, щях да ви дам добър съвет, но сега вече не зная какво да ви кажа.

Калимако Разказвам ти всичко това не за да ти искам съвет, а за да ми олекне отчасти и да си готов да ми помогнеш, когато стане нужда.

Сиро Ще го сторя с удоволствие. Но каква надежда храните?

Калимако Уви, съвсем малка, почти никаква. Уверявам те: най-голямата пречка е почтеният ѝ нрав. Лукреция е толкова добродетелна, че нищо не разбира от любовни сплетни. После, тя има мъж, твърде богат,

който се оставя да бъде ръководен напълно от нея. Съпругът не е в първата си младост, но пък не е и толкова стар, колкото изглежда. И още, мадона Лукреция няма роднини, нито познати, при които да ходи на празници и вечери, не се развлича с нито едно от любимите удоволствия за младите жени. Занаятчиите не стъпват в нейната къща, слугите и слугините ѝ треперят от нея, просто не виждам как бих могъл да ги подкупя.

Сиро Тогава, какво смятате да правите?

Калимако Пътят на надеждата е отворен и в най-отчаяното дело. Слаба и напразна може да е надеждата, но желанията ни и волята да се изведе всичко на добър край, ни кара да не я виждаме такава.

Сиро Но най-после какво ви дава основание да се надявате?

Калимако Две неща: първо – глупостта на месер Нича, който, макар и доктор по правото, е най-големият глупак и наивник на Флоренция. После: желанието и на двамата да имат деца. Те са женени от шест години, богати са и умират за деца. Има и трето – майката на Лукреция на младини била голяма веселячка, само че сега е богата и не зная как да я подхвана.

Сиро Така. Опитайте ли нещо досега?

Калимако Опитал, но дребна работа.

Сиро Какво?

→ *Калимако* Познаваш Лигурио, дето всеки ден идва да обядва с мене. По-рано той бил посредник за женитби. После започнал да проси обеда и вечери. Тъй като е приятен човек, месер Нича завързал близко приятелство с него и макар никога да не го приема на обед, му заема пари понякога. Разбира се, Лигурио непрекъснато го котка и му се присмива. Аз се сприятелих с Лигурио, доверих му любовта си и той обеща да ми помага и с ръце, и с крака.

Сиро Внимавайте да не ви измами: лакомниците като него не са свикнали да бъдат искрени.

Калимако Вярно е. Все пак, щом нещо носи печалба на някого – дай му да разбере това и можеш да му се довериш. Аз му обещах една голяма сума, ако успее да ми помогне. А ако не успее – ще си остане с обедите и вечерите, тъй като вече отвикнах да се храня сам.

Сиро Досега какво е обещал да направи?

Калимако Обеща да убеди месер Нича да отиде сега през май на бани заедно с жена си.

Сиро Каква полза от това за вас?

Калимако Каква полза ли? Може би новата обстановка ще промени навиците на Лукреция. На подобни места животът е весел и

всички мислят само за развлечения. И аз ще отида там, ще се постарая да ѝ доставя всякакъв вид удоволствия. Няма да пожалея никакви средства, за да стана близък с нея и с нейния мъж. Откъде да зная – от едно нещо се ражда друго и времето нарежда всичко.

Сиро Това и за мене е приятно.

Калимако Като се разделяхме сутринта, Лигурио каза, че отива да приказва с месер Нича по въпроса за баните и че след това ще ми донесе новини.

Сиро Ето ги, те идат заедно.

Калимако Ще се дръпна настрана, та да издебна Лигурио, щом се освободи от месер Нича, и да поговоря с него. Върви вкъщи и си гледай работата. Ако ми потриваш, ще те повикам.

Сиро Отивам.